

ובירושלמי מופיע בהרבה מקומות 'אבא בר ירמיה' (וכ"ה בבבלי נדה יא-יב, ואולי הוא 'רבה בר ירמיה' המוזכר כ"פ בש"ס). ושמו הוא הנכד שנקרא על שם הסב, כמו שנמצא כן בשמות חכמינו ז"ל, כמזוין לעיל לה.

(ע"ב) 'זהרי פסח קודם חצות דאינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו?'. לדעת בן בתירא (זבחים יא:), וכן קיימא לן להלכה, הפסח בי"ד קודם חצות פסול בכל אופן, בין שנשחט לשמו בין שנשחט שלא לשמו. ואולם בכלל הלשון 'קודם חצות' כלול שאר ימות השנה קודם י"ד בניסן, שכשר שלא לשמו. וכן צריך לפרש בכמה מקומות בגמרא (עפ"י בית זבול ח"ב כט, ב; חזון איש לב, לא).

דף מח

'לעולם כרבי, ופריק להו גוואי' – ואוכל את כולם בפנים, שהרי אינו יודע אלו חלות נתקדשו ואלו יצאו לחולין. ואעפ"י שאין ישיבה בעזרה אלא לצורך אכילת קדשים כי יש לאכלם כדרך שהמלכים אוכלים (ע' תוס' יומא כה) – כאן מפני הספק אוכל כולן בישיבה. וגם צורך זה הנובע מחמת הספק, נחשב הוא לצורך מצוה שהותרה בגללו הישיבה בעזרה.

ולפי מה ששמענו בתוס' בבכורות (כו ד"ה ואתי) שדין למשחה – לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין, לא נאמר אלא בבשר קדשים ולא בלחם, לשיטתם אין צורך לשבת באכילת הלחם. אלא שבכמה מקומות בתוס' לא משמע כדבריהם בבכורות (עפ"י שו"ת דובב מישרים ח"א קיא, ב).

וע' גם ברש"י להלן נח. (ד"ה דבש) שהביא ענין 'למשחה' בשירי מנחות. וע"ע בחדושי הנצי"ב בכורות שם.

'זהתנא כשהוא פודן אין פודן אלא בחוץ? – הא ודאי רבי אלעזר בר' שמעון היא, דאי רבי הא איפסלו להו ביוצא'. בחדושי בית מאיר כתב (עפ"י תוס' בעירובין ג) שסוגיא זו נוקטת להלכה שבדאורייתא 'אין ברירה', כי אם 'יש ברירה' הרי אפילו לרבי פודה בחוץ, כי הוברר שאותן שמשך הן המוקדשין, ואין האחרים נפסלים ביוצא. (וע' גם בתוס' להלן (ע"פ סע"ב) לענין קידוש ארבעים מתוך שמונים חלות בתורה, שצריך להפריש תרומת לחמי תודה בענין שיסתלק מהספק, משום שאין ברירה).

ואולם ברמב"ם משמע שמניף רק שתי לחם [ולא את כל הארבע כמו שפרשו התוס']. וכבר תמה הלחם-משנה (תמידין ת, יב) הלא להלכה אנו נוקטים אין ברירה בדאורייתא. ויש מפרשים הואיל ולא אכפת לו כלל אלו משני לחמים יתקדשו, אומרים בזה 'ברירה' (ע' בשו"ת עונג יום טוב קסו).

'הכל מודים היכא דאמר ליקדשו ארבעים מתוך שמונים דקדשה' – לא נחלקו אלא בסתם; חזקיה סבר נתקדשו ארבעים, כי כן דעתו לקדש רק ארבעים והשאר הביא כאחריות. ורבי יוחנן סבר לא נתקדשו כי נתכוין לקרבן של שמונים, וזה אי אפשר (עפ"י גמרא קדושין מח).

ובסמוך גבי שחט ארבעה כבשים, לא תלו זאת במחלוקת חזקיה ורבי יוחנן. גם מדברי הרמב"ם (תמידין ח, יב-יג) משמע בפשטות שבזה אף לרבי יוחנן נתקדשו שנים מתוך ארבעה. נראה הטעם מפני שזוהי כל כבש לבדו, ואין זה דומה ללחם שעושה מעשה בדבר אחר ומקדש בכך את כל הלחם כאחד.

'שחט ארבעה כבשים על שתי חלות – מושך שנים מהן וזורק דמן שלא לשמן'. משמע שיכול למשוך כל שני כבשים שירצה, וגם אותם כבשים שנשחטו לאחרונה יכולים להיות קרבים כשלמי עצרת.

והטעם לכך, כי כל הארבעה נידונים כמו ששחטם לשם אחריות, ולכך הדבר תלוי ועומד ואינו נקבע עד שעת הזריקה (עפ"י שיטה מקובצת – בהשמטות שבסוף המסכת).

ובספר בטהרת הקדש כתב שיש להעמיד כששחטו את ארבעתם בבת אחת.

בענין זה בהרחבה [ובחילוק שבין כבשי עצרת לקרבן פסח, ששם הקובע הוא זה ששחט ראשון] – ע' בחדושי הגר"ח שעל הש"ס פסחים 'בענין חבורה שאבד פסחה'. וע"ע להלן סד בדין שחט שתי חטאות ואינו צריך אלא אחת, ובקדן אורה שם ובחזו"א זבחים יט, מט מנחות לב, יז.

זכי אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה – מה שנחשב הדבר לחטא, והלא אילו יעשה כולן לשמה – ייפסלו שנים מהם, אם כן אדרבה, מחשבתו זו מתקנת את הקרבן ולא מקלקלת? – אלא לפי ששנים הראשונים אינם נפסלים כלל, והרי הוא בא לתקן את השנים האחרונים ע"י שינוי שעושה בשנים הראשונים – לכך נחשב זה חטא. ואמנם אילו כשהיה עושה השנים הראשונים לשמן היו פסולים, ובכך שיעשם שלא לשמה – כשרים, ודאי יש לו לעשותן שלא לשמן, ואדרבה, אילו היה עושה אותם לשמן היה חוטא (עפ"י 'חדושי הרשב"א'. ובוזו מובן מה שנסתפק רבי ירמיה לעיל (מז): לזרוק דם הכבשים שלא לשמן כדי להתיר הבשר).

כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן או ששחטן בין לפני זמנין בין לאחר זמנין – הדם יזרק. פרש"י: הדם יזרק שלא לשמן. וצריך באור, הלא כל הזבחים ששחטם שלא לשמן, אסור להמשיך עבודותיהם שלא לשמן (כמו שאמרו בתחילת מסכת זבחים)? ויש לומר, כיון ששחט כבשי עצרת שלא לשמן, פקע מהם שם 'כבשי עצרת' אלא שלמים בעלמא הם, שהרי הלחם מעכבים את הכבשים וא"כ כששחטם שלא לשמן ואינם עולים לחובה, הרי אין להם שייכות ללחם, וכאילו באים ללא לחם.

ובזה יש לישב דיוק לשון הרמב"ם (שגגות ב, ג-יד) שנראה מדבריו שאר קרבנות ציבור מלבד כבשי עצרת ששחטם שלא לשמן בשבת, זורקים דמם לכתחילה [ורק בקרבנות יחיד כתב שם שאין לזרוק לכתחילה]. ולפי האמור מובן הדבר, כי שאר הקרבנות שנשחטו שלא לשמן עדיין שמם עליהם, והראיה – מכך שאסור להמשיך עבודותיהם שלא לשמן, וכיון שכן אין איסור שבות על הזריקה, שהרי הם בגדר קרבנות חובת היום הן [ואמנם אינם דוחים שבת מאחר ואינם עולים לחובה, אך הזריקה מותרת היא ואין בה משום שבות], משא"כ כבשי עצרת שכשנעשו שלא לשמן פקע שמם מהם ודינם כשלמים כאמור, הלכך כבר אינם קרבנות של חובת היום הם, וכמו שנשחטו לפני זמנם, על כן אסורה הזריקה משום שבות (עפ"י אבי עזרי [קמא] יו"ט א, ג).

יש לעיין במה שכתב שכיון שלא עלו לחובה וכאילו אין לחם, לכן אין שם 'כבשי עצרת' עליהם ולכך אין זורק את הדם, הלא לבן ננס שהלחם אינו מעכב בדין הוא ששם 'כבשי עצרת' עליהם. ודוחק לומר שאכן לדבריו זורק את הדם.

גם צ"ב לפי"ז דברי הרמב"ם (שגגות ב, ג), שהכליל באותה הלכה של קרבנות ציבור שנשחטו בשבת שלא לשמן, 'וכן אם שחט יתר על חובת היום' והרי לפמ"ש"כ באבי עזרי באופן זה אין לזרוק דם ודומה לקרבן יחיד. גם מסתימת דבריו 'השוחט בשבת קרבן ציבור' משמע אף כבשי עצרת, ואף קרבנות ציבור שאין קבוע להם זמן שאינם דוחים. ואם באלו הדין שונה, היה לו להרמב"ם לחלק בכך. ועל כן נראה שמ"כ הרמב"ם בהי"ג 'ואין זורקין את הדם' קאי על כל מה שכתב לעיל, ואף על קרבנות ציבור.

ונראה לכאורה שכוונת רש"י במש"כ שזורק 'שלא לשמן' כלומר שלא לשם חובת כבשים שהוקדשו מעיקרא, שהרי נעשו שלמי נדבה ואין לעשותן לשם חובה [אם כי נראה שדין 'שינוי קדש' אין שייך מחובה לנדבה. ע"ע במובא בזבחים ב:]. וגם לפי מש"כ באבי עזרי 'שלא לשמן' שכתב רש"י היינו שלא לשם כבשי עצרת אלא לשם שלמים, אבל לשם עולה או קרבן אחד נראה שאסור לו, שהרי לא נשתנה שם שלמים מהם.

‘כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן... הדם יזרק והבשר יאכל. ואם היתה שבת – לא יזרוק.’ מבואר שגם בקרבנות ציבור, אם נעשו שלא לשמה – לא עלו לשם חובה, שלכן אסור להמשיך עשייתם בשבת, שאינם אלא כנדבה. ומכאן הקשו (שער המלך פסוה"מ טו,א ועוד) על דברי הרמב"ם בפרוש המשנה (ריש זבחים) שקרבנות ציבור שלא לשמן – כשרים לגמרי. וכן כתב מהרש"א (בביצה כ). כמה וכמה דרכים נאמרו בישוב דבריהם – ע' במובא ביוסף דעת זבחים ד.

– איסור זריקת הדם בשבת הוא מדרבנן – משום מתקן, ודומה לתיקון מגא, כשם שאין מגביהים תרומות ומעשרות בשבת (עפ"י תוס' ורא"ש נזיר כח: ד"ה כבשי; תוס' רשב"א ביצה כ:). וע"ע בתפארת ישראל פסחים (פרק שישי) – משום צובע. והנצי"ב שם צידד משום מוקצה. וע' גם בצל"ח ביצה כ. וע"ע במובא ביוסף דעת פסחים סה. ואף על פי שאין שבות במקדש – כאן העמידו חכמים דבריהם, כיון שעבר ועשה שלא כדין (עפ"י שיטה מקובצת ביצה כ:).

‘... חטא בשבת כדי שתזכה בחול לא אמרינן.’ יש מי שפרש שעיקר החילוק אינו בין יום אחד ליום אחר, אלא בין אם האיסור והזכיה הם בענין אחד כגון זריקה שלא לשמה הנועדה להכשיר את הזבח, ובין שני ענינים כגון כאן שהאיסור הוא משום שבת והמצוה בענין חול (עפ"י שפת אמת). מקושת התוס' מבואר שלא הבינו כן בפשט הגמרא. גם מרש"י אין במשמע כן. אך יתכן שגם לדבריהם חילוק זה אמת, וחדא מתרי נקט. תדע דחלוקים הם, שהרי איסור עבודה שלא לשמה הוא מדאורייתא (ע' במצוין לעיל ב:), והלא ודאי לא עולה על הדעת לעבור איסור דאורייתא דשבת כדי להכשיר הזבח [והלא אפילו עשה הדוחה ל"ת אין זה אלא בעידנה דמעקף לאו מקיים עשה], אלא ודאי סברא פרטית היא בהכשר הקרבן לעשות עבודתו שלא כהוגן כדי שלא לפוסלו לגמרי. ומה שמקשה משבת משום שהיה מסתבר לגמרא לומר שכמו שמצינו בדאורייתא התר לעבור כדי להכשיר הזבח כן היה לחכמים לתקן שיש לעבור על שבות ולזרוק דם בשבת כדי להכשיר הקרבן, ועל כך מחלק שכיון שלא מצינו חטא כדי לזכות מיום ליום, לכך לא תקנו זאת חכמים. וא"כ י"ל דמצי למימר שאין אומרים כן מענין לענין.

‘מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל.’ כתבו אחרונים לדייק מכאן שאין חיוב שמירה על תרומה בפחות מרביעית. ומפרשים הטעם, כי חיוב שמירה גובע מקיום יעוד הדבר, דהיינו אכילת התרומה, הלכך בפחות מכדי שיעור אכילה או שתיה, אין חיוב שמירה מטומאה או הפסד (ע' בקובץ שעורים ובדבר שמואל פסחים טו).

(ע"ב) ‘שאני התם דלטומאה קא אזלא.’ ורבי אליעזר שאסר לטמאותה, אעפ"י שמתיר להעלות אברי חטאת על המזבח – מפני שאין מצוה בדבר, להציל את החולין מטומאה. לא התיר ר' אליעזר אלא משום תיקון הקרבן, להעלות אברי העולה על המזבח (טהרת הקדש).

‘כי אתא רב יצחק תני כבשי עצרת ששחטן שלא כמצותן פסולין ותעובר צורתן ויצאו לבית השריפה... דמקיש להו לחטאת.’ על גדר ההקש [אם ענינו שמחשבת שלא לשמה הריהי מחשבה הפוסלת בכבשי עצרת ובנזיר, או אפשר שאין ההקש אלא ללמד שכשם שהחטאת לעולם אין בה אפשרות שתהא כשרה ולא תעלה לשם חובה, כך שלמי נזיר ושלמי עצרת]. ועל הנראה משיטת רש"י שפסול 'שלא לשמה' אינו נידון כ'פסולו בגופו' – ע' בחדושי מרן רי"ז הלוי (הל' פסולי המוקדשין. דף מז); חדושי ר' אריה לייב; בית ישי קיב, ג; פאת ים זבחים סט, ב. וראה בהרחבת הענין בברכת מרדכי ח"ב כא.

ד. אבד הלחם לאחר השחיטה, לא יוכשרו הכבשים אם יזרק דמם שלא לשמן, שאין לך דבר שנראה לשמו בשחיטה ונדחה, שיהא פסול לשמו וכשר שלא לשמו [מלבד תודה שנפרס לחמה – זורק דמה לשם שלמים וכשר, כי התודה קרויה שלמים, ואין כאן שינוי]. כן אמר רבי זירא לרבי ירמיה לפשוט ספקו.

דף מח

פג. מה הדין במקרים הבאים?

- א. שחט שני כבשי עצרת על ארבע חלות.
 - ב. שחט ארבעה כבשים על שתי חלות.
 - ג. כבשי עצרת ששחטם שלא כמצוותם; כשחל יום טוב באמצע השבוע או בשבת.
 - ד. שלמי נזיר, עולתו או אשמו – ששחטם שלא כמצוותם.
- א. שחט שני כבשים על ארבע חלות; לדעת רבי אלעזר בר"ש שהזריקה מקדשת את הלחם, ימשוך שתיים מן החלות שיבחר ויניפן עם הכבשים (תנופה שלאחר השחיטה), ושתיים האחרות הרי הן קדושות קדושת דמים ונאכלות ע"י פדיון. ואין פודן אלא חוץ לעזרה (משום חולין בעזרה. רש"י, 'הדושי הרשב"א'). לרבי, השחיטה קידשה קדושת הגוף שתי חלות מתוך הארבע, ואין ידוע אלו הן, הלכך צריך להניף ארבעתם (רש"י) ופודה שתיים מתוך הארבעה, וכיון אין בידו לסיימם, לכך פודה (ואוכל) את כולם בפנים, שאין ידוע אלו קודש ואלו חול [ואין בפדיונו משום הכנסת חולין לעזרה, שהחולין נעשים ממילא]. ומבואר בגמרא שזה רק לחזקה, אבל לרבי יוחנן, אין מתקדשים שתיים מתוך הארבע אלא כשאמר כן בפירוש, אבל בלאו הכי – לא קדש הלחם כלל.
- התוס' פרשו שלדעת רבי מניף החלה שלש פעמים, עם כל אחת משלשת החלות האחרות, וכן עושה לכולן. [נמצא מניף שש פעמים כל חלה. עפ"י שטמ"ק. וצ"ב]. והרמב"ם סתם כלשון הברייתא, ומשמע לכאורה שמניף רק שתיים, אך יתכן שמה שנפרש בה נפרש גם בלשונו (עפ"י מנחה טהורה).
- ב. שחט ארבעה כבשים על שתי חלות – מושך שנים מהם (מה שיחפוץ. שטמ"ק) וזורק דמם שלא לשמם, ושנים הנותרים יוקרבו עם הלחם. שהרי אם לא יעשה כן, השנים האחרונים יפסלו. [רבי יוחנן הקשה על דין זה, כיצד נאמר לו לחטוא כדי לזכות בהכשר הקרבן. ותרצו בגמרא קושייתו]. זרק דמם של שנים לשמה ואח"כ זרק דם השנים האחרים שלא לשמה, כתב רש"י ללשון אחת שהאחרונים פסולים הואיל ונדחו מלשמן. ולפי לשון אחרת שכתב רש"י אין הדבר מפורש.
- ג. כבשי עצרת ששחטם שלא כמצוותם, כגון שהיו בני שנתיים – רב יצחק תני: פסולים, ותעובר צורתן ויצאו לבית השריפה. ואמר רב נחמן שלתנא דבי לוי כשרים (וכן נקטו בכמה ברייתות. ע' בגמרא ובתד"ה א). הדם יזרק והבשר יאכל. [רב יצחק הקישם לחטאת, ותנא דבי לוי השוים לשלמי נדבה]. לדעה ראשונה יש אומרים ששורפן לאלתר, מלבד לדעת הסובר דבר שפסולו בגופו צריך עובר צורה (עפ"י תוס'. וע' שטמ"ק).
- היו בני שנה כדינם ושחטם שלא לשמם – לפרש"י, זהו בכלל 'שלא כמצוותן'. והתוס' נקטו לעיקר שכשר לדברי הכל ולא עלו לשם חובה, כשאר זבחים. שחט הכבשים לפני העצרת או לאחריה – כשר.

אפילו עשאו לשמם. אך נראה שלדעת רב יצחק שפוסל, גם כאן יפסול לפני זמן [בין לשמן בין שלא לשמן], כמו חטאת מחוסר-זמן (תוס').

שחטם בשבת שלא כמצוותם – לא יזרוק הדם. ואם זרק [לדעת תנא דבי לוי שלא נפסלו] – הורצה, ויקטיר אימורין לערב.

ד. שלמי נזיר ששחטם שלא כמצוותם (בני שנה, או שלא לשמן) – כשרים ולא עלו לבעלים לחובתם. נאכלים ליום ולילה כדין שלמי נזיר, ואין טעונים לחם וזרוע בשלה (שהרי הנזיר לא ניתר על ידן). וכן עולתו – כשרה כנדבה. ודוקא לתנא דבי לוי, אבל לרב יצחק – פסולים, כנזכר לעיל בד"ן כבשי עצרת. אשם נזיר [ומצורע] שהביאו בן שנתים [והרי דינו להיות כבש בן שנה], או שבעליהם מחוסר זמן – פסול [ואין ללמדם מאשם גזילות ומאשם מעילות הבאים בני שנתים – שאין דנים דבר שלא בהכשרו מדבר שבהכשרו]. שלא לשמו – כשר (כשאר אשמות שנובחו שלא לשמם. ונראה שכן הדין אף לדתני רב יצחק, שלא הוקש אשם נזיר לחטאת. וצ"ע באשם מצורע). הלכה כתנא דבי לוי (עפ"י רמב"ם פסוה"מ טו, יט; לקוטי הלכות; חזו"א לב, כד – ע"ש באורן).

פד. האם אומרים לו לאדם עמוד חטא בשביל שתזכה?

הכלל העולה בגמרא, שבענין קרבנות אין אומרים לו לאדם עמוד חטא בשביל שתזכה אלא כדי לזכות באותו קרבן, רק אז מורים לו לשנות מדינו [כגון לעשותו שלא לשמה, באופן שאילו יעשנו לשמה – ייפסל]. אבל אין אומרים כן בשביל לזכות בקרבן אחר [כגון אברי חטאת שנתערבו באברי עולה אין מעלים אותם על המזבח כדי לתקן את העולה. ור"א חולק מטעם אחר, שרואים כאילו הם עצים]. וכן אין אומרים לחטוא ולזרוק דם הקרבן בשבת בשביל לאפשר הקטרתו לאחר השבת ולאכול את בשרו. א. אפילו בקרבן אחד בשני שמות, כגון קומץ ושירים – אין אומרים לו חטא (עפ"י תוס'). ב. אפילו בקרבן אחד, אין אומרים חטא כדי לזכות אלא כשכבר נשחט. ואין אומרים כן אלא לענין תיקון הקרבן [או האברים] שלא ייפסל, אך לא משום אכילה גרידא (תוס'). ג. לדעת רבי יוחנן נראה שבכל אופן אין אומרים לאדם חטא כדי שתזכה, אבל אין כן מסקנת ההלכה (ובקדושין נה הובאה בגמרא דעת רבי יוחנן [שתהה על דברי ר' אושעיא] ללא דחיה. וע"ע בשו"ת משיב דבר ח"ב מד).

דין תרומה שהולכת לאיבוד, האם מותר לטמאה כדי להציל את החולין – נתבאר בפסחים טו.

דף מט

פה. א. כבשי עצרת ששחטם במחשבה מוטעית שהם אילים – מה דינם?
ב. כהן ששחט חטאת במחשבה לאכלה לשני ימים בשגגה – מה דין הקרבן, והאם הכהן חייב בתשלומין לבעלים?

א. שחט כבשי עצרת במחשבה שהם אילים – רבה בר בר חנה שנה לפני רב שהם כשרים אלא שלא עלו לשם חובה. ואמר לו רב: עלו ועלו. ואמר רב חסדא: מסתבר דברי רב בכסבור שהם אילים ושחטם לשם כבשים שהרי כבשים לשם כבשים נשחטו, אבל שחטם לשם אילים – לא עלו, שאעפ"י שאילו היה יודע